

KRAKOWSKIE WĄTKI W ŻYCIU RODZINNYM STANISŁAWA WYSOCKIEGO (1805-1868) – PROJEKTANTA I BUDOWNICZEGO DROGI ŻELAZNEJ WARSZAWSKO-WIEDEŃSKIEJ

Marek Moczulski

mgr inż., PKP Polskie Linie Kolejowe S.A., tel. 662 183 330, e-mail: antoni.moczulski@wp.eu

---

Streszczenie. Postacią pierwszej wielkości, mającą niewątpliwie zasługi w dziedzinie projektowania i budowy linii kolejowych jest Stanisław Wysocki (1805-1868) – projektant i budowniczy Drogi Żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej, pierwszej europejskiej magistrali kolejowej. Wspomnienie związane jest z jubileuszem 170 lat kolei w Krakowie, bo właśnie z tym miastem są związane losy jego rodziny.

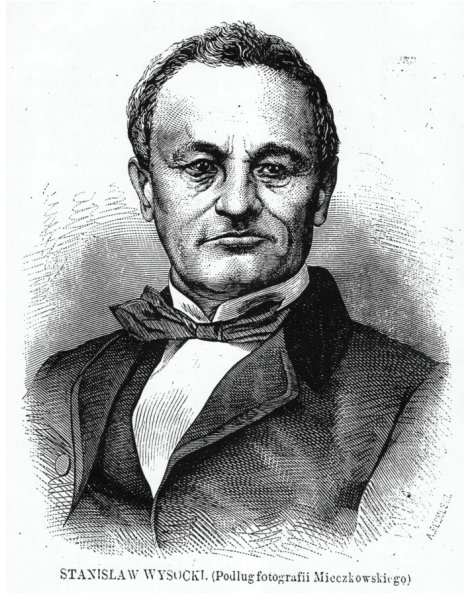
Słowa kluczowe: historia rozwoju kolei, inżynierowie budowy kolei, Stanisław Wysocki

W historii kolejnictwa polskiego jest wiele chlubnie zapisanych kart. Najczęściej nie za sprawą sytuacji lub zdarzeń, ale ludzi, którzy swoją pracę, zdolności, techniczną intuicję, a czasami także upór i poświęcenie, oddali dziełu, które później przez lata – często do dzisiaj – potomnym przynosi pożytek, a twórcy sławę. Wspomnijmy niektóre postaci: projektanci i wizjonerzy – Henryk Łubieński (1793-1883), Piotr Steinkeller (1799-1854), Aleksander Wasiutyński (1859-1944); budowniczowie linii – Stanisław Wysocki (1805-1868), Antoni Lewicki (1815-1882), Ernest Malinowski (1818-1899), Józef Nowkuński (1868-1952); znakomici konstruktorzy i badacze parowozów – Albert Czczott (1863-1955), Wacław Łopuszyński (1856-1929), Antoni Xsieżopolski (1861-1951), Kazimierz Zembrzusi (1905-1981). Można długo wymieniać znakomitych i zasłużonych. Niestety jest to lista wielkich zapomnianych przez historię.

* * *

Stanisław Wysocki urodził się w Busku w 14 kwietnia 1805 roku. Była to niedziela Wielkanocy, dlatego metrykę chrztu sporządzono po świętach i dlatego, w niektórych źródłach biograficznych jako data urodzenia podawany jest także 16 kwietnia. W tym czasie rodzina Wysockich mieszkała w Pińczowie, w budynku gimnazjum akademickiego, gdzie ojciec Stanisława, doktor filozofii Tomasz Wysocki był prorektorem oraz profesorem matematyki i fizyki, a także lektorem języka niemieckiego. Może nieco dziwić miejsce urodzenia Stanisława, odległe od

miejsca zamieszkania. Stało się to prawdopodobnie za sprawą pińczowskiego medyka Winterfeldta, który badał i promował solanki z Buska jako lekarstwo na wiele schorzeń. Być może ich stosowanie proponował też rodzinie Wysockich. W każdym razie bracia Stanisława, Felix i Kasper Napoleon urodzili się już w Pińczowie, odpowiednio w latach 1808 i 1810.

STANISŁAW WYSOCKI. (Podług fotografii Mieczłowskiego)

Ryc. 1. Portret Stanisława Wysockiego zamieszczony w „Tygodniku Ilustrowanym” 11 lipca 1868 roku. Jest to drzeworyt Aleksandra Regulskiego, jedyna znana podobizna pioniera kolejnictwa polskiego.

Rodzina Wysockich w 1812 roku przeniosła się do Krakowa, z uwagi na lepsze warunki mieszkaniowe i materialne oraz względy bezpieczeństwa osobistego w niespokojnych, wojennych czasach. Tomasz Wysocki został profesorem w Collegium Nowodworscianum (Kolegium Nowodworskiego, od 1818 Kolegium, później Liceum św. Anny). Uczył w nim literatury polskiej i łacińskiej oraz historii polskiej w klasach wyższych. Z czasem awansował na pomocnika prorektora, a potem prorektora.

Status materialny rodziny poprawił się w 1818 roku. Wysoccy kupili kamienicę w Rynku Głównym, obok kościoła Mariackiego, w miejscu, gdzie dziś znajduje się kamienica Bidermanowska. Zapłacili za nią 24 tysiące złotych polskich i byli jej właścicielami do lat 60. XIX wieku.

Żona Tomasza, Katarzyna z Rudzkich prowadziła w niej bursę dla zamożniejszych uczniów Liceum św. Anny. W szkole tej kształcili się także trzej bracia Wysoccy. Liceum św. Anny dawało solidne podstawy wiedzy: nauczano w nim języków – greki, łaciny, niemieckiego i francuskiego; przedmiotów ścisłych – matematyki, arytmetyki i fizyki; geografii, literatury i historii Polski, a także ćwiczone kaligrafię. Zagadnienia wychowania moralnego i religii były w gestii licealnego kapelana.

Fot. 1. Kraków, Rynek Główny 5: kamienica Bidermanowska (środkowa)

Synowie Tomasza wyróżniali się ponadprzeciętnymi zdolnościami. Najmłodszy, Kasper Napoleon już jako dwunastolatek zwrócił na siebie uwagę talentem muzycznym. Początkowo uczył się muzyki w Krakowie. Od 1824 roku studiował kompozycję w Berlinie u Carla Arnolda, a od 1829 roku w Szkole Głównej Muzyki w Warszawie u Józefa Elsnera. Felix, uzdolniony w kierunku nauk przyrodniczych, podjął studia medyczne. Stanisław wyróżniał się zdolnościami plastycznymi. Wykształcenie domowe i szkolne uzupełniał biorąc lekcje rysunku i malarstwa u profesora Szkoły Sztuk Pięknych, Józefa Peszki, specjalizującego się w odręcznym rysunku architektonicznym. Goście odwiedzający szkołę podziwiali prace Wysockiego, m.in. wykonany ołówkiem portret księcia Józefa Poniatowskiego, ówczesnego idola młodzieży polskiej.

Po ukończeniu 18 lat Stanisław wyjechał do Warszawy, aby przyuczyć się do zawodu technicznego. Rozpoczął praktykę w Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji, gdzie poznawał funkcjonowanie administracji państwowej oraz wstąpił na Uniwersytet Warszawski. Tam na Wydziale Filozofii studiował matematykę. Jednocześnie podjął studia w istniejącej przy tej uczelni Szkole Inżynierii Cywilnej Dróg i Mostów. Latem 1825 roku grupa studentów Szkoły Inżynierii w ramach praktyk odbywanych pod kierunkiem inżyniera Henryka Aleksandra Jana Deybel von Hamerau opracowywała projekty uszlusowania rzeki Kamiennej i lokalizacji wzdłuż niej zakładów przemysłu metalowego. W grupie tej, oprócz Stanisława Wysockiego, byli, m.in.: Maxymilian Strasz, Ignacy Winnicki i Jakób Szefer, którzy w latach późniejszych, już jako inżynierowie, brali udział w projektowaniu, trasowaniu i budowie Drogi Żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej. Do

1829 roku Wysocki kontynuował studia techniczne w Szkole Przygotowawczej do Instytutu Politechnicznego, uzyskując tytuł inżyniera.

3 lutego 1829 roku w Pińczowie Stanisław Wysocki zawarł związek małżeński z 21 letnią panną Teofilą Kulikowską, córką Szymona i Tekli z Zagajewskich. Młode małżeństwo zamieszkało w Warszawie, a zdolny inżynier dostał w 1830 roku posadę w Banku Polskim.

Gdy wybuchło powstanie listopadowe, Stanisław Wysocki razem z wieloma kolegami, urzędnikami Banku Polskiego zgłosił się do Gwardii Narodowej. Pełnił tam służbę w sztabie niepłatnym, w stopniu porucznika. Przydała się jego wiedza techniczna przy sypaniu umocnień ziemnych na Woli i Powązkach. Od powstańczej służby wojskowej można się było wykupić niewielką – w stosunku do zarobków – kwotą. Stanisław poszedł jednak w ślady ojca, który trzydzieści sześć lat wcześniej wstąpił do oddziałów naczelnika Tadeusza Kościuszki. Do wojska powstańczego wstąpili także obaj bracia Stanisława – Felix jako medyk, a Kasper Napoleon jako żołnierz 4. baterii lekkokonnej dowodzonej przez Józefa Bema. Obaj zostali ranni w czasie słynnej bitwy pod Ostrołką 26 maja 1831 roku. Felix powrócił do Krakowa i kontynuował studia medyczne. W 1833 roku został doktorem medycyny, przedstawiając dysertację na temat medycznego aspektu upuszczania krwi stosowanego w leczeniu. Kasper Napoleon mieszkał w Warszawie, komponując „krakowiaki” i koncertując z dużym powodzeniem. Ze względu na słabe zdrowie na tournée artystyczne wyjeżdżał jedynie do Wrocławia i Dreżna.

Wojska rosyjskie, które przybyły do Królestwa Polskiego, aby stłumić polską rewolucję, przyniosły ze sobą z Bałkanów epidemię cholery, od której zmarło więcej osób niż od działań wojennych. Jedną z ofiar tej choroby była najprawdopodobniej także Teofila Wysocka, żona Stanisława. Zmarła bezdzietnie mając zaledwie 24 lata. Na nagrobku mąż polecił wykuć napis: D.O.M. / TEOFILI Z KULIKOWSKICH / WYSOCKIEJ / ŻONIE UKOCHANEJ / ZMARŁEJ / 24 MARCA 1832. Dziewięć dni wcześniej w Krakowie zmarł ojciec Stanisława, Felixa i Kaspra Napoleona – Tomasz Wysocki. Miał 66 lat. Potwierdzeniem powszechnego szacunku, jakim go darzono, może być fakt, że staraniem miasta został pochowany na Cmentarzu Rakowickim. Kraków wystawił mu piękny pomnik w kształcie sarkofagu. W 2012 roku staraniem Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa wyremontowano m.in. 23 zabytkowe pomniki na cmentarzu. Wśród nich znalazł się jeden z najokazalszych obiektów tej nekropolii, grobowiec Tomasza Wysockiego.

W Krakowie, w listopadzie 1864 roku zmarła matka Stanisława Wysockiego, Katarzyna z Rudzkich. Miała 83 lata. Została pochowana na Cmentarzu Rakowickim w mogile znajdującej się blisko sarkofagu męża.

Fot. 2. Jeden z najokazalszych obiektów rakowickiej nekropolii – grobowiec Tomasza Wysockiego (kwatery 5)

Fot. 3. Skromny grób Katarzyny Wysockiej. W tle sarkofag męża

Fot. 4. Inskrypcja na grobie Katarzyny Wysockiej

Od kilkunastu lat nie żyli też dwaj młodszy bracia Stanisława, Felix i Kasper Napoleon. Obaj zmarli z dala od ojczyzny: Felix w Lubuszu na Śląsku Pruskim (obecnie Lubiąż, gmina Wołów, woj. dolnośląskie) 5 lutego 1845 roku, Kasper Napoleon w Zurychu 22 września 1850 roku. Poświęcona im tablica znajduje się wśród epitafiów w Kolegiacie Uniwersyteckiej św. Anny w Krakowie. Została umieszczona w prawej nawie kościoła, na filarze najbliższym prawego ramienia transeptu, w którym jest konfesja św. Jana Kantego zawierająca relikwie kanonizowanego w 1767 roku patrona Uniwersytetu Jagiellońskiego.

FELIX † 1845 I NAPOLEON † 1850

TOMASZA WYSOCKIEGO

zasłużonego Profesora i Prorektora

w Liceum S-Anny zm. r. 1832 Synowie

którym umrzeć na rodzinnej ziemi

BÓG nie dozwolił

proszą wraz z Ojcem swoim

o modlitwę

Fot. 5. Filar w Kolegiacie Uniwersyteckiej św. Anny w Krakowie na którym znajduje się tablica poświęcona braciom Wysockim

Fot. 6. Tablica w Kolegiacie Uniwersyteckiej św. Anny w Krakowie z napisem upamiętniającym braci Stanisława Wysockiego

Kasper Napoleon (1810-1850) nie założył własnej rodziny. Podczas powstania listopadowego był ranny w nogę w czasie bitwy pod Ostrołęką. Leczył się kilka miesięcy. Za udział w tym zrywie narodowym władze carskie skonfiskowały jego majątek. W czasie podróży artystycznych i leczniczych za granicę poznał przywódcę religijnego, mesjanistę Andrzeja Towiańskiego i jego rodzinę. Wkrótce stała się ona i jego przybraną rodziną. *„Skłonny z natury do wielkiej pobożności i skolatany rozlicznymi przeciwnościami, przy schyłku życia oddał się religijnym praktykom nad miarę słabych sił swoich, a pielgrzymka pobożna, odbyta w czasie słotnym na kilka tygodni przed śmiercią, przyspieszyła zapewne zgon jego”* – tak pisał o nim we wspomnieniu pośmiertnym Oskar Kolberg. Na cmentarzu Sihlfeld w Zurichu grób Kaspra Napoleona Wysockiego znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie grobów małżonków Karoliny i Andrzeja Towiańskich.

Felix (1808-1845) ożenił się w 1840 roku z Józefą Winkler. Małżeństwo doczekało się dwu synów: Tomasza Felixa Klaudyusza (ur. 1841) i Tadeusza Wojciecha (1843-1918). W 1843 roku inżynierowi Stanisławowi Wysockiemu urodził się pierwotny syn Bolesław. Gdy chłopczyk miał półtora roku, zachorował i ojciec pojechał z nim do Krakowa, do swojego brata Felixa, doktora medycyny i jednocześnie ordynatora szpitala Świętego Ducha. Mimo starań i opieki dziecko zmarło. Dokładnie cztery miesiące później, zmarł także w domu dla obłąkanych doktor Felix Wysocki. Prawdopodobnie popełnił samobójstwo.

Starszy syn Felixa, Tomasz ukończył Szkołę Realną Wyższą w Kielcach. W 1862 roku podjął studia w Szkole Głównej Warszawskiej na wydziale matematyki, ale po dwu latach przeszedł na wydział prawa, gdzie w 1869 roku zdobył tytuł magistra prawa i administracji. Po krótkim stażu w warszawskim Trybunale Cywilnym został asesorem Sądu Poprawczego w Brześciu Kujawskim, a później pracował jako sędzia śledczy we Włodzimierzu Wołyńskim.

Młodszy syn Felixa, Tadeusz jako jedyny w rodzinie poszedł w ślady stryja Stanisława. Gdy rozpoczęła się budowa Drogi Żelaznej Warszawsko-Terespolskiej, dzięki jego protekcji, został zatrudniony w charakterze konduktora (technika) nadzorującego prowadzone roboty. Po otwarciu linii pracował na niej jeszcze rok, wykonując rysunki techniczne. Następnie przeniósł się na Drogę Żelazną Warszawsko-Wiedeńską. Od 1870 roku był pomocnikiem inżyniera na Stacji Głównej w Warszawie. Po kilku latach został naczelnikiem I Oddziału Drogowego (Warszawa – Skierniewice) i pozostawał na tym stanowisku dwadzieścia lat. W 1876 roku ożenił się z Anastazją Marią Pauliną Czarnomską (1856-1900). Najstarsza z trzech córek tego związku, Paulina Wysocka (1877-1951) wyszła za mąż za architekta Juliana Lucjana Dzierżanowskiego (1873-1944). W odrodzonej Polsce był on pierwszym głównym architektem Warszawy, projektantem dworców Elektrycznych Kolei Dojazdowych – EKD (późniejsza nazwa Warszawska Kolej Dojazdowa – WKD).

Inżynier Stanisław Wysocki, po czterdziestu latach służby państwowej, odszedł na emeryturę 13 stycznia 1865 roku. Do końca życia pracował jako doradca techniczny budowanej wówczas kolei Warszawsko-Terespolskiej. Doczekał otwarcia wszystkich jej odcinków.

Warto wspomnieć, że na Cmentarzu Rakowickim (kwatery 29) spoczął kupiec i przedsiębiorca, Piotr Antoni Steinkeller (1799-1854). Był jedną z czołowych postaci w gronie polskich pionierów kapitalizmu. Właściciel walcowni cynku w Londynie, sprowadzanego z kopalń polskich, a sprzedawanego po przerobieniu w Indiach. Zajmował się przewozem osób słynnymi pojazdami konnymi swojego pomysłu, tzw. steinkellerkami, a także spławianiem soli Wisłą do Warszawy oraz zboża i cynku do Gdańska. Gdy powstała możliwość budowy pierwszej polskiej kolei, został jednym z dwu dyrektorów Drogi Żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej w budowie (wspólnie z Tomaszem hr. Łubieńskim). W 1836 roku przywiózł z Londynu do Warszawy szyny żeliwne (żelazne) i wózki transportowe, których użył do budowy konnej kolei wąskotorowej między brzegiem Wisły a swoim młynem parowym na Solcu. Produkty młyna wysyłał do Gdańska, na Wyspy Brytyjskie, a także do Rio de Janeiro. Po bankructwie działalności gospodarczej wyjechał do Krakowa, gdzie zmarł i został pochowany.

Fot. 7. Grób Piotra Antoniego Steinkellera na cmentarzu rakowickim

Literatura

- [1] Karpiński A., Stanisław Wysocki: projektant i budowniczy Drogi Żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej, Muzeum Kolejnictwa. Warszawa, 1985.
- [2] Moczulski M., Wojasiewicz W., Stanisław Wysocki - pionier kolejnictwa polskiego, Polskie Stowarzyszenie Miłośników Kolei. Warszawa, 2013.
- [3] 3. Wojasiewicz W., Moczulski M., Matusiak J., Stanisław Wysocki 1805-1868: pionier polskiego kolejnictwa, patron warszawskiej „kolejówki”, Kolejowa Oficyna Wydawnicza. Warszawa, 1998.